

De, der aldrig kom hjem.

3. krigsåret 1916

Research og tekst: Kitta og Sven Petersen

Krigsåret 1916 vil blive husket for en række grusomme slag med enorme tab af menneskeliv på begge sider af fronten. Navne som Somme, Verdun og Skagerrak vil til evig tid blive husket som skueplads for nogle af verdenshistoriens værste krigshandlinger. I lighed med de to første krigsåre krævede krigen i 1916 også sine ofre i Burkal Sogn. Igen mistede familier i det lille sogn en søn, bror eller familiefar på en blodig slagmark langt fra hjemmet.

Skagerrak nævnes, fordi 1. Verdenskrigs største søslag fandt sted her. Nogle steder kaldes det også for Jyllandsslaget, og det nævnes som verdenshistoriens største. Det var første og eneste gang, slagski-

bene fra den tyske og den britiske flåde mødtes under 1. Verdenskrig. Tyskerne ønskede at bryde den britiske dominans i Nordsøen – og få sat en stopper for de engelske krigsskibes blokade af handelstrafikken. Slaget fandt sted på strækningen fra Hanstholm til Blåvandshuk og foregik så tæt på den jyske vestkyst, at kanontorden kunne høres i land.

Briterne havde i alt 151 skibe, mens tyskerne havde 99. Skibene var bemandede med 60.000 briter og 45.000 tyskere. Ingen u-både deltog. Den britiske flåde var således fra starten overlegen, og det endte da også med tysk nederlag. Tyskland havde indledt slaget, men formåede ikke at få brudt briternes

blokade af handelsskibe med vigtige forsyninger af bl.a. fødevarer til Tyskland. En amerikansk avis skrev efterfølgende: ”Tyskland angreb sin fangevogter, men forblev i arresten.”

Søslaget fandt sted fra onsdag den 31. maj 1916 ca. kl. 15:45 til torsdag den 1. juni kl. 12:00. Det var Kristi Himmelfartsdag.

Blokaden af skibstrafikken i Nordsøen var så effektiv, at der på den tyske hjemmefront i vinteren 1916-17 udbrød regulær hungersnød – især i byerne. Vinteren er senere i Tyskland blevet kaldt ’kålrevinteren’. Høsten af kartofler havde pga. dårligt efterårsvejr i 1916 været katastrofal lille. Som erstatning måtte man ty til fx kålroer, som i

lighed med andre fødevarer var rationeret. På landet foretog Fleisch-Versorgungs-Amt husdyrtællinger, og der var afleveringspligt af slagte-dyr.

Kohlrüben-Karte	
— Stadt Erfurt —	
2 Pfund Kohlrüben 31. Woche 18. - 24. März 1917	2 Pfund Kohlrüben 32. Woche 25. - 31. März 1917
2 Pfund Kohlrüben 29. Woche 4. - 10. März 1917	2 Pfund Kohlrüben 30. Woche 11. - 17. März 1917
2 Pfund Kohlrüben 27. Woche 18. - 24. Februar 1917	2 Pfund Kohlrüben 28. Woche 25. Febr. 1. März 1917
2 Pfund Kohlrüben 25. Woche 4. - 10. Februar 1917	2 Pfund Kohlrüben 26. Woche 11. 17. Februar 1917

Rationeringskort fra Erfurt fra vinteren 1916-17. En afklippet kupon gav ret til køb af 1 kg kålroe.

Året 1916 vil desuden blive husket som året, hvor tyskerne skiftede den kendte pikkelhue ud med den langt sikrere stålhjelm, M16. Den blev senere forbillede for 2. Ver-

denskrigs kendte hjelm. Desuden begyndte de mægtige, skrækindjagende tanks at dukke op på slagmarkerne langs Vestfronten.

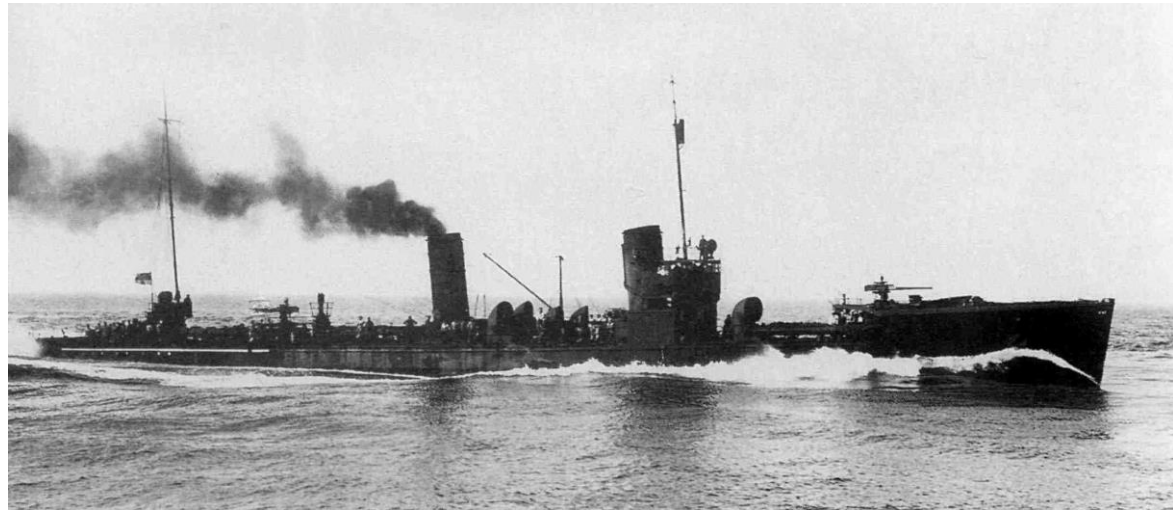
*De første britiske kampvogne havde betegnelsen Mark I. De havde en besætning på 8 mand og vejede 28,4 tons. Foto fra 25. september 1916.
Foto: Ministry Information First World War Official Collection (Q 2486).*

De faldne fra Burkal Sogn

Det første krigsoffer i 1916, vi vil nævne, var den 23-årige bautischler – bygningsnedker - **Max Richard Kappler** fra Bylderup-Bov. På grund af sin unge alder kan han næppe have været selvstændig. Han har sikkert været ansat hos en lokal bygmester. Han kan derfor nemt have været med til at bygge nogle af de huse på egnen, som er opført i årene op til krigens udbrud.

Max Richard stammede ikke fra egnen, men kom fra Mückenhain, Kreis Rothenburg, Oberlausitz i den østtyske delstat Brandenburg. Kan han have været en af landevejens farende svende, som har fået arbejde i Bylderup-Bov? Han var født 6. februar 1893 som søn af Marie Auguste og Traugott Robert Kappler, Cottbus.

Max Richard var i krigen Torpedo-Obermatrose i Kaiserliche Marine på torpedobåden SMS V48, som var

Der findes ikke noget foto af V48. Dette er det identiske søsterskib V43. Begge var bygget 1915 på værftet Vulcan i Stettin – deraf bogstavet V.

et af de tyske skibe i Jyllandsslaget 31. maj 1916. Umiddelbart efter kl. 19 blev torpedobåden ramt af en eller to 10,2 cm artillerigranater, affyret fra den britiske destroyer HMS Shark. Det satte maskineriet på V48 så meget ud af kraft, at skibet var ude af stand til at manøvrere. Så svært beskadiget blev det efterfølgende ramt af et ukendt antal granater fra HMS Southampton og

HMS Dublin, hvorefter det til sidst sank.

Alle 90 ombordværende omkom, deriblandt Max Richard Kappler, hvis lig – sammen med 150 andre af forskellig nationalitet – tre uger senere skyllede op på land i Bohuslän, i Max Richards tilfælde nær Göteborg. I dag ligger Max Richard begravet på Kviberg Kirkegård, Göteborg. I Deutsche Verlustlisten er

han 24/6-1916 opført som 'vermißt', 5/8-1916 som 'bisher vermißt' - og endelig 26/8-1916 som 'gefallen'.

Fedder Lorenzen Schau fra Lydersholm var født 2. november 1894 og var yngste søn af gårdmand Peter Asmussen Schau og Mariane Cecilia Feddersen. Begge familiens to sønner deltog i 1. Verdenskrig – og ingen af dem kom hjem. Fedders storebror faldt i 1918. Desuden havde Peter og Mariane datteren Anne Marie.

Fedder var soldat i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 66, 10. Kompagnie, som bl.a. deltog i det store slag ved Verdun fra 25. maj til 16. september. Her ved Verdun fandt nogle af krigens mest blodige krigshandlinger sted. Iflg. kilder faldt der i løbet af 300 dage og nætter – fra 21. februar til 19. decem-

ber 1916 - ikke mindre end 26.000.000 bomber og granater (6 pr. m²) på slagmarkerne ved Verdun. Det er et område på ca. 20 km².

Fedder døde 2. juni 1916 og blev i Deutsche Verlustlisten den 5/7-16 meldt 'vermißt' – savnet. I forbindelse med den enorme krigskirke-

gård og mindesmærke ved Douaumont, hvor 16.142 faldne franskmænd ligger begravet med hver sit hvide kors, findes her det store såkaldte Benhus. Her har man samlet knoglerester af 130.000 uidentificerede franske og tyske soldater. Fedder Lorenzen Schaus jordiske rester kan måske ligge her.

Gennem ruder i Benhusets væg kan man kigge ind til de store magasiner med indsamlede skeletrester.

Krigens næste offer var 34-årige **Christian Hansen Blom** fra Burkal. Han døde den 6. juni på 'Feldlazarett Nr. 165', som hørte under 83. Infanterie-Division. Christian Blom var Landsturmmann i Infanterie-Regiment Nr. 329, 6. Kompagnie,

som lå i stillingskrig med russerne ved floden Beresina øst for Bogdanow.

Christian Hansen Blom var født 8. august 1881 som søn af Andreas Christian Hansen Blom og Marie Christensen i Burkal.

Feltpostkort fra oktober 1916

Slagene ved Somme

Flertallet af 1916's næste ofre med tilknytning til Burkal faldt under de hårde kampe på nord- og sydsiden af Somme-floden, som bugter sig smukt gennem den nordfranske region Picardie. I næsten uforståelig kontrast til områdets landskabelige skønhed er de uhyggeligt høje tabstal under 1. Verdenskrig. Man har regnet ud, at 180.000 tyske soldater mistede livet ved Somme-slagene. Briterne mistede 150.000 mand, franskmændene 66.000. Det nøjagtige tal vil aldrig blive kendt. I den lidt større by Péronne ligger i dag et stort, interessant museum 'Historial de la Grande Guerre 14-18' – Museet om Den Store Krig 14-18. Det rummer en unik samling af effekter fra 1. Verdenskrig og fotografier – med særlig fokus på slagene omkring Somme. Alle plancher er med tysk, fransk og engelsk tekst. Absolut et besøg værd!

Den første vi vil nævne, er den 21-årige **Jens Ketelsen**, skræddersvend fra Tønder, som faldt 4. juli 1916. Han døde under transport af kvæstelser, han havde pådraget sig under kampene ved landsbyen Montauban nordvest for Péronne. Han var født i Rens som ældste søn af Bendix Martin Ketelsen og Hanna Maria, født Søegaard. Jens var født 9. oktober 1894. Han var Musketier i Infanterie-Regiment Nr. 51, 9. Kompagnie. Ved Jens' død boede forældrene i Lund.

Den næste er den 20-årige **Mathias Hans Andreas Jessen**, født 24. juli 1895 i Rens – søn af afdøde husmand Thomas Friedrich Jessen og Marie Caroline, født Ehmke. Mathias var ved indkaldelsen seminarist i Tønder.

Han blev såret ved Belloy en Santerre vest for Somme-floden og døde 11. juli af sine kvæstelser – blot 13 dage før sin 21 års fødselsdag. Ma-

Flot billede fra Fremmedlegion-hjemmeside med teksten: 'Gadekampe i Belloy en Santerre juli 1916'. Billedet virker arrangeret!

thias var trods sin unge alder Vizefeldwebel i Füsilier-Regiment Nr. 86, 1. Bataljon, 1. Kompagnie.

Samme dag døde **Jakob Petersen**, Stade Mark. Jakob var født 10. april 1894. Han var søn af den enlige mor Maria Elise Kjestine Petersen. I Deutsche Verlustlisten fra 3. marts 1915 oplyses det, at han var blevet 'leicht verwundet' - lettere såret. Dette betød ikke, at han hermed var fritaget for videre militærtjeneste. Næh, meget hurtigt blev soldaterne sendt retur til fronten.

Den 10. august 1916 meldes han savnet. Jakob døde samme dag og samme sted som Mathias Jessen – 11. juli ved Belloy en Santerre – og var i samme militærenhed, Füsilier-Regiment Nr. 86, 1. Bataljon, 1. Kompagnie.

Fra 4. juli var et march-regiment fra Fremmedlegionen sat til at tilbageerobre Belloy en Santerre, som tyskerne havde befæstet. Efter flere

dages meget heftige kampe lykkedes det franskmændene at tvinge tyskerne tilbage, men Fremmedlegionen havde da mistet 900 mand.

Jacob Peter Cornelsen var født 30. marts 1880 i Burkal som søn af skrædder Peter Cornelsen og Christina Maria, født Iwersen.

Jacob var gift 2 gange, første gang 20. jan. 1901 i Burkal Sogn med Jensine Christine Petersen. Ved vielsen var han Musketier.

Jacobs kone Jensine Christine døde 24. juni 1908.

Han giftede sig igen i 1914. Datoen kender vi dog ikke. Hans anden kone hed Nikoline Cathrine Hockerup. Hun fik tilkendt enkepension efter krigen. Jacob faldt ved Somme 28. juli 1916.

Fra første ægteskab efterlod Jacob Peter sig 3 børn, født 1901-1905. Fra sit andet ægteskab efterlod han sig 1 stedbarn, født 1911, samt 1 barn, født 1914.

Jacob indtrådte i den tyske hær 24. september 1914 og var Wehrmann i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 86, 4. Kompagni.

Han blev såret 25. juli ved Pozières lige nord for Somme-floden. Tre dage senere – 28. juli 1916 – døde han af sine kvæstelser på 'Hermies Feldlazarett 1 der 117. Infanterie-Division' – og blev begravet på kirkegården i Hermies. Det var i øvrigt på dette lazaret, at Adolf Hitler et par måneder senere – 5./6. oktober - blev opereret for en granatsplint i venstre overlår.

Jacobs dødsfald er indført i Kværs Sogn 24. august 1916.

Den kun 20-årige Dienstknecht, tjenestekarl **Fritz Petersen** fra Lille Jynde vad døde af kvæstelser, han fik i kampene 18. august 1916 i skoven Bois des Chevaliers i bakkerne øst for Meuse-floden og byen Troyon. Også i dag er dette område

sydøst for Verdun domineret af store skovområder.

Fritz var født 2. august 1896 i Langballe, Grumtoft, som i dag ligger syd for grænsen. Han var søn af arbejder Julius Petersen og Christine Steffensen i Nolde.

Fritz var Musketier i Infanterie-Regiment 'Kaiser Wilhelm' Nr. 116, 7. Kompagnie.

Asmus Hansen Carstensen, som boede i Lydersholm, var født 9. marts 1885 i Westre, Medelby Sogn. Han var søn af arbejder Andreas Carstensen og Wilhelmine Asmusen, bopæl i Freienfeld.

Han giftede sig den 5. december 1913 med Botilde Marie Petersen fra Hovmose, født den 6. december 1890. Fra 1913 drev han og Botilde sammen med hendes far Jes Chr. Petersen ejendommen Hovmose. Den 29. september 1914 fik de sønnen Jes Asmus Carstensen, som døde ugift i 1967.

Asmus var Ersatz-Reservist i Infanterie-Regiment Nr. 76, 11. Kompagnie.

Den 25. august 1916 faldt Asmus ved landsbyen Guillemont få kilometer nord for Somme-floden – og en lille 1½ år gammel dreng mistede sin far. Krigshandlingerne i og omkring Guillemont betød, at byen - i lighed med mange, mange andre

franske byer - blev totalt jævnet med jorden.

Enken, Botilde Carstensen giftede sig den 8. maj 1920 med snedker Andreas Jacobsen Edlefsen, født 9. august 1888 på Rens mark. Hun fik ikke tildelt enkepension, men sønnen Jes Asmus fik til gengæld tilkendt pension efter sin far (sag nr. 1325).

Britiske kavalerister rider 12. oktober 1916 gennem det, der engang var landsbyen Guillemont.

Samme dag og samme sted- 25. august ved Guillemont - faldt

Johann Friedrich Doveszeit fra Burkal Mark. Johann var ikke født på egnen; han var født 12. december 1881 i Barsduhnen, Kreis Heydekrug, Ostpreußen, i dag Litauen. Hvornår han er kommet til Burkal Sogn, ved vi ikke – men det var før år 1900. Han var søn af Johann Doveszeit og Henriette Jespers i Barsduhnen.

Han blev gift 19. oktober 1901 med Metta Christine Sørensen Bonnichsen fra Burkal Mark.

Johann var i starten arbejder i Rens, derefter parcellist på Burkal Mark og endelig 'Rentengutsbesitzer' samme sted. Begrebet Rentengutsbesitzer kendes ikke i dag; det kan nærmest sammenlignes med en, der besidder et statshusmandsbrug. Han var Landsturmmann i Infanterie-Regiment Nr. 76, 3. Kompagnie.

Sammen fik Metta og Johann 10 børn. Det første barn døde 3-4 må-

neder gammelt i 1902, det ottende døde 2½ år gammelt i november 1917.

Metta fik enkepension efter krigen.

Johann Friedrich Doveszeit

Den næste i rækken af mænd fra Burkal Sogn, som faldt under kamp-handlinger i området omkring Somme-floden var den 38-årige **Andreas Christensen Meier** fra Rens Mark, hvor han også var født 24. januar 1878. Han var søn af parcellist Johann Meier og Christine Hansen.

Andreas Meier var Landsturmmann i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 209, 8. Kompagnie. Regimentet havde siden 12. marts '16 været stationeret nær Messines syd for Ypres i Flandern, hvor der havde været relativt roligt.

I begyndelsen af september blev regimentet trukket væk og indsat i de voldsomme kampe ved Thiepval-Martinpuich (9.–24. sept.). Den 15. september modstod de tyske hærstyrker et britisk angreb mellem Courcellette og Thiepval, som dog påførte tyskerne svære tab. Det var ved kampene her ved Thiepval, at briterne 15. september 1916 første gang indsatte tanks. Da de alliere-

des kampvogne dukkede op på slagmarkerne, begyndte Tyskland udviklingen af deres egne vogne. Ifølge mundtlige overleveringer i familien blev Andreas Meier 18. september dræbt ved Thiepval, da en fjendtlig fuldtræffer ramte en

Christine og Andreas Meier

fuldt læsset, hestetrukken ammunitionsvogn, som Andreas førte. Eksplosionen var så voldsom, at der efterfølgende ikke var noget tilbage af hverken heste, vogn eller kusk. Andreas havde ejet et koloniststed,

Kulkærvej nr. 10 siden 1903. Samme år var han blevet gift med en lokal pige, Christine Nissen, med hvem han fik 5 børn. Et barn døde ½ år gammel i 1909.

I september 1916 sad der nu en

Maleri af Andreas og Christine Meiers gård, sådan som den så ud omkring 1. Verdenskrig.

dybt sørgende enke tilbage med 4 børn. Hendes store sorg er denne dødsannonce i Flensborg Avis et rørende vidnesbyrd om.

✠ ✠ ✠

Til Slægt og Venner den smertelige Meddelelse, at Herren i sin uransagelige Visdom den 18. September paa Slagmarken har hjemkaldt til den evige Hvile min inderlig elskede, trofaste Mand, mine 4 smaa Børns kærlige Fader, vor kære Søn, Broder, Svoger og Onkel

Andreas Meier
i sit 39. Leveaar.

Paa Familiens Vegne:
de dybtsørgende efterladte
Christine Meier, f. Nissen,
og Børn.

Rens Mark, i September 1916.

Du os blev saa brat berøvet, ved den bitre Krigens Ve, men dit Hjem forgrædt, bedrøvet, visker dog Guds Vilje ske, og din Kærlighed vi mindes, og vi veed, hvor du genfindes.

Nis Peter Bollerslev fra Rens meldtes savnet 2. oktober 1916 og på Deutsche Verlustlisten 4. nov. 1916. Nis var født på Rens Mark 30. januar 1895. Han var søn af Peter Hansen Bollerslev og Helene, født Callesen. Nis Peter var nr. 5 af 8 børn. Familien Bollerslev var hårdt ramt af krigens barske realiteter. Da Nis omkom, havde de mindst 2 - måske

3 - andre sønner med i krigen. Én faldt i 1917, en anden i 1918. Nis tilhørte Infanterie-Regiment Nr. 160, 1. Kompagnie, som 2. oktober 1916 var i kamp ved landsbyen Sailly-Saillisel ved Somme. Det er dagen, hvor han meldtes savnet. Datoen 2/10-16 angives derfor som Nis Peter Bollerslevs dødsdag.

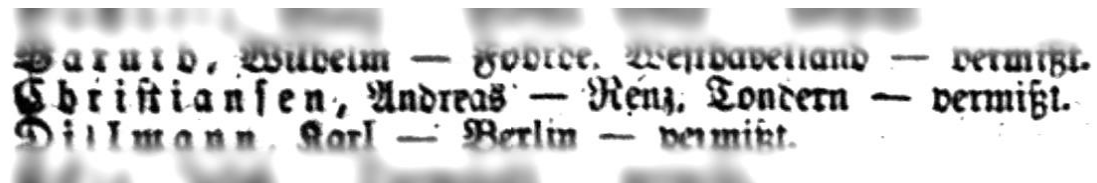

Postkort. Rådhuset og skolen i Sailly-Saillisel lagt i ruiner.

Andreas Peter Christiansen, født 12. december 1886, var søn af en enlig mor, Maria Christina Christiansen i Rens.

Den 30-årige Andreas tilhørte Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 203, 11. Kompagnie. Han har således i 1916 med sit regiment nærmest penduleret mellem Øst- og Vestfronten. Fra 1. til 6. februar transporteredes tropperne fra fronten i Serbien til Vestfronten, nærmere betegnet til Verdun. Her kom de i kamp mellem 25. marts og begyndelsen af juni. Fra 14. til 22. juni gik turen atter tilbage til Østfronten. Her blev de fra 22. juni til 27. juli involveret i slag omkring Dnepr-bifloderne Styr og Stochod i det nuværende Ukraine.

Fra 28. juli til 4. november var Regiment 203 med i et slag omkring byen Kowel, som var et vigtigt jernbaneknudepunkt under 1. Verdenskrig. Kowel ligger i det nuværende Ukraine. Det var i forbindelse med

Uddrag af Deutsche Verlustlisten

kampene her, at Andreas P. Christiansen blev meldt savnet 10. oktober 1916. Andreas er i Deutsche Verlustlisten fra 23. november 1916 på side 16445 i udgave nr. 1274 opført som savnet – vermisst. Utroligt, at han var i stand til at overleve de svære kampe ved Verdun, men forsvandt sporløst på Østfronten, hvor der alt andet lige nok var noget roligere. Den 9. november 1916 blev hans regiment på ny sendt til Vestfronten – og fra 16. december igen sat ind ved Verdun.

Den 27-årige **Andreas Jürgensen Martensen** fra Stade var født 11. januar 1889 af enlig mor Metta Maria Martensen i 'æ Armhus'. Vi har ikke kunnet skaffe yderligere data

om ham, men han angives at være faldet i 1916.

Om de faldne

Når man ser bort fra marinesoldaten, er det påfaldende, at alle Burkal Sogns faldne i 1916 tilhørte et infanteri-regiment. Det vil sige, at de ude i skyttegravene ved fronten næsten har stået ansigt til ansigt med fjenden. Skyttegravene løb som et zigzag-mønster de 700-800 km fra Nordsøen til Schweiz. I alt var der gravet mellem 30.000 og 40.000 km skyttegrave og bagvedliggende forbindelses- og forsyningsgrave samt dækningsrum. Infanteristernes bevæbning var geværer, håndgranater, lette granat- og

minekastere og maskingeværer. Bagude i forhold til frontlinjen befandt artilleriet sig med de sværere våben, fx kanoner. Deres opgave var – hen over egne styrker - at beskyde de fjendtlige stillinger og herved forberede infanteristernes stormangreb ind over ingenmandsland og pigtrådsspærringer. Fjendens skyttegravssystemer og anlæg, som man ville erobre eller tilintetgøre, lå som regel ganske få hundrede meter fra ens egne – ofte endnu tættere på.

En udmærket Kortbog over Krigsskuepladserne („Kriegskarten-Atlas“)

er udgivet af Gea-Verlag, G. m. b. H., Berlin, i holdbart Lærredsbind.

Det nyeste Oplag indeholder igen nogle Ændringer.

Indhold:

1. Kort over den russiske Krigsskueplads.
2. Kort over den franske Krigsskueplads.
3. Oversigtskort over Frankrig og Belgien.
4. Kort over de britiske Øer og Kanalen.
5. Kort over Øvreitalien og tilstødende Landsdele.
6. Kort over den østerrigsk-serbiske Krigsskueplads.
7. Kort over det europæiske Tyrki med Dardanellerne.
8. Oversigtskort over alle tyrkiske Krigsskuepladser (Lilleasien, Ægypten, Persien, Afghanistan).
9. Islams Verden.
10. Oversigtskort over Evropa.

== Soldater i Felten vil være meget glade for denne Kortbog som Foræring. ==

Krigskortbogen koster **1 Mark 50 Penning** + 20 Penning Porto for Tilsendelse. Beløbet bedes indsendt samtidig med Bestillingen.

Bestillinger kan adresseres til
»Flensborg Avis's« Ekspedition.

Annonce fra Flensborg Avis 12. maj 1916. Hvis nogle skulle have været i tvivl, fremgår det tydeligt, at der var tale om en Verdenskrig.